

הסנהדרין

פתחא דסוגיא

ונעמיד בירושלים בית דין גדול משבעים דיינים, ונעמיד אחד על השבעים ההם והוא הנקרא ראש הישיבה והוא אשר יקראו החכמים נשיא כמו כן, והוא כולל מקובעין במקומן המיוחד להם. שורש המצוה נגלה הוא, שעם הרב הנה נעמיד חנה בהיות אימת אלופינו ושופטינו על פני ההמון, ומתוך הרגלם בטוב וביושר מחמת יראה ילמדו העם טבעם לעשות משפט וצדק מאהבה בהכרתם דרך האמת, וכענין שיאמרו החכמים שרוב ההרגל הוא מה שארץ הטבע, כלומר כי כמו שהטבע יכריח האדם למה שהוא מבקש, כן ההרגל הגדול חוד בו כעין טבע קיים ויכריחנו ללכת בדרך ההרגל לעולם, ובלכת העם בדרכי היושר והאמתה ויבחרים בטוב תרמק בהם הטוב וישמחו ה' במעשיו. ואין מעבדין סנהדרין לעולם בין סנהדרין גדולה בין סנהדרין קטנה אלא סמוכין ומנהג חינוך סגור עשה תלמוד.

ביאורא דתלמודא

מתחילה לא היו מרכין מחלוקת בישראל – ובירושלמי (תנינא ב:) גרסו שלא היו כלל מחלוקת בישראל, וכן כתב הרמב"ם והלכות פסדים פ"א הל"ה ובציוני מהר"ל שם ביאר דנחלקו בזה הירושלמי והבבלי דלשיטת הבבלי היו מחלוקות אך שלא רבו. ובירושלמי (יומא נט) כתב דמימות משה רבינו עד יוסי בן יועזר אכן לא היו כלל מחלוקות בישראל, ולאחר מכן משמע שהיו אך לא רבו. בית דין של שבעים ואחד יושבין בלשכת הגזית – בימות החול יושבין בלשכת הגזית, ובשבתות ויו"ט יושבים בחיל, ופירש"י שלא יהו נראין כיושבין בדין שבלשכת הגזית היו דנין. אבל ישיבתן היתה להוראה שאין בכלל דאין דנין ותוספות יו"ט רש השנה פ"ד מ"ב, אחד יושב על פתח הד הבית – הוא שער מזרחי שלפנים מן החיל, לפני עזרת נשים ויע"ג. ואחד יושב על פתח העזרה – למעלה הימנו, כשעברו עזרת נשים ובאים לפתח עזרת ישראל ויע"ג. הוצרך הדבר לשאול שואלין מבית דין שבעין – ואף על פי שאלו הבית דין שבעין אינן בקיאים לגמרי בדין עד שיש להם ספק בדבר, והיה ראוי שנשמע למי שטוען לעלות לבית הוועד, אפילו הכי כופין אותו ורן בעירו, והבית דין ישלחו לבית הוועד שיבארו להם את ספיקן, והם סנהדרין גדולה היושבת בלשכת הגזית שהן סוף

ליקוטא דתלמודא

שנינו (סנהדרין פ"א מ"ה) נבי הסנהדרין:

אין עושין סנהדריות לשבטים אלא על פי בית דין של שבעים ואחד, ואמרינן עלה בגמרא: מנא לן כדאשכחן במשה, דאוקי סנהדראות, ומשה במקום שבעים וחד קאי.

עוד אמרו רבותינו (ספרי דברים סימן ס"ד) במצוות מינוי הסנהדרין:

מנין שממנים בית דין לכל ישראל תלמוד לומר שופטים תתן לה, ומנין שממנים לכל עיר ועיר תלמוד לומר שופטים בכל שעריך, ומנין שממנים בית דין לכל שבט ושבט תלמוד לומר שופטים לשבטיך.

ואמרו חכמינו (סנהדרין פ"ה) נבי הסנהדרין של ימי בית שני:

תניא, אמר רבי יוסי מתחילה לא היו מרכין מחלוקת בישראל אלא בית דין של שבעים ואחד יושבין בלשכת הגזית, ושני בתי דינים של עשרים ושלושה, אחד יושב על פתח הד הבית ואחד יושב על פתח העזרה, ושאר בתי דינים של עשרים ושלושה יושבין בכל עיירות ישראל. הוצרך הדבר לשאול שואלין מבית דין שבעין, אם שמעו אמרו להן, ואם לאו באין לזה שסמוך לעירן. אם שמעו אמרו להם, ואם לאו באין לזה שעל פתח הד הבית. אם שמעו אמרו להם, ואם לאו באין לזה שעל פתח העזרה. ואומר כך דרשתי וכך דרשו חבירי, כך למדתי וכך למדו חבירי. אם שמעו אמרו להם, ואם לאו אלו ואלו באין ללשכת הגזית, ששם יושבין מתמיד של שחר עד תמיד של בין הערבים. ובשבתות ובימים טובים יושבין בחיל. נשאלה שאלה בפניהם, אם שמעו אמרו להם, ואם לאו עומדין למנון. רבו המטמאים טמאו, רבו המטהדין טהרו.

הוראה, שעל פיהם יהיה כל ריב וכל נגע (ויחזיקו הדין סנהדרין לא:). יושבין מתמיד של שחר עד תמיד של בין הערבים – ומייחסים את הכהנים והלוויים להבדיל פסולים מן העבודה ומן הרוכז ורש"י קייזשין ש"ט. אין צריכין לישוב כולם כאחד במקומם שבמקדש, אלא מתקבצים בשעת הצורך ובשאר הזמנים יוצאין לעסקיהם, ובלבד שישארו שם עשרים ושלושה בכל זמן ישיבתם (מאייח

סנהדרין לו:).

ארבעים
שנה קודם
חורבן
הבית
גלתה
הסנהדרין
(גמרא)

אור תורה

שפטים וספריים תמן לך בכל
שעיר אשר ה' אלקיך נתן
לך לשפוט ושפטו את העם
שפטם צדק. והרמב"ם

כי שלא מנן דבר לשפט
בין דם לדם בין דין לדין וכן
נעץ לנעץ דברי ריבית בשעיר
והבית ואלו אל השפוט אשר
יקצר ה' אלקיך בן. והרמב"ם

האידנא אליבא דשמעתא

השתלשלות הסנהדרין

הסנהדרין הראשונה הוקמה במדבר על ידי משה רבנו, וכמו שנאמר וּמְדַבְּרוּ יַאֲסֹן: 'אספה לי שבעים איש מוקני ישראל'. וכמו שאמרו ר"ל (סנהדרין טו:) 'ומשה על נביהן הרי סנהדרין של שבעים ואחד'. ומצאנו אחר כך (דברי הימים ב יט ה) שיהושפט העמיד להם לישראל בתי דינים בכל ערי יהודה, וסנהדרין בירושלים. ובגמרא (סנהדרין פח:) אמרו שלא רבו המתולקות בימי בית ראשון, כיון שהכל היה נפסק על פי הסנהדרין. ובמשנה (חגיגה פ"ב מ"ב) נמנו ראשי הסנהדרין ששימשו בימי בית שני. אמנם בסוף ימי בית שני גלו הסנהדרין ממקומה ולא דנו יותר בדיני נפשות ושנת ט"ו: אך הסנהדרין עצמה המשיכה להתקיים גם לאחר חורבן בית שני, וכמו שאמרו ר"ל (ראש השנה לא, ור"ל: 'עשרה גלויות גלתה הסנהדרין מלשכת הגזית לחנות, ומחנות לירושלים, ומירושלים ליבנה, ומיבנה לאושא, ומאושא ליבנה, ומיבנה לאושא, ומאושא לשפרעם, ומשפרעם לבית שערים, ומבית שערים לצפורי, ומצפורי לטבריא'. ע"כ. ומדברי התוספות (סנהדרין לא ר"ה א) צ"ח) משמע שנתקיימה הסנהדרין אף בימי האמוראים קצת. ולגבי תקופת הגלויות כתב הרמב"ם (הלכות סנהדרין פ"ד ה"ב) שהיה להם תוקף הסנהדרין במלוואה מלבד ענין דיני נפשות, אמנם הרמב"ן (חשונות לספר המצוות מצות עשה קנ"ג) סבר שכאשר לא שכנה הסנהדרין במקדש בטל מעמדה כבית דין הגדול לגמרי. אמנם אף בימי בית ראשון אמרו ר"ל (ירושלמי עבודה זרה פ"א ה"א) שהרגם ירבעם או שהודידם מגדולתם, ובימי בית שני מובא במגילת תענית כ"ה ט"ה) שבתקופת ינאי המלך היו רובם של הסנהדרין צדוקים.

תפקיד הסנהדרין

אמרה תורה (דברים יח) 'כי יפלא ממך דבר למשפט בין דם לדם בין דין לדין ובין נגע לנגע דברי ריבות בשערך וקמת ועלית אל המקום אשר יבחר ה' אלהיך בו'. הרי שתפקיד הסנהדרין היה לפסוק בדיני טומאות וטהרות, דיני נפשות, ודיני ממונות. אמנם אמרו רבותינו (תנא דביא אליהו רבה פ"א) שתפקידם היה

עומקא דסוגיא

גם ללמד לשבטי ישראל דרך ארץ, ור"ל: 'ושמא תאמר אותן שבעים ושניים אלף שנהרגו בנבעת בנימין, מפני מה נהרגו, לפי שהיה להם לסנהדרין גדולה שהניח משה ויהושע, ופנחס בן אלעזר עמהם, לילך ולקשור חבלים של ברזל במתניהם, ולהנביח בגדיהם למעלה מארכובותיהן, ויחזרו בכל עיירות ישראל וילמדו את ישראל דרך ארץ, בשנה ובשנים ובשלוש, עד שיתישבו ישראל בארצם. כדי שיתגדל ויתקדש שמו של הקב"ה בעולמות כולן שברא מסוף העולם ועד סופו. והם לא עשו כן, אלא כשנכנסו לארצם כל אחד ואחד מהם נכנס לכרמו ולוינו ולשדהו, ואומרים שלום עליך נפשי כדי שלא להרבות עליהן את הטורח'.

חידוש הסנהדרין

הובא לעיל בסוגיא דסמיכה ענין חידוש הסמיכה בצפת, אמנם בקונטרס חידוש הסמיכה כתב שם מהר"י בירב דאף אם יחדשו הסמיכה מכל מקום אין לחדש הסנהדרין, אבל יוכלו לחזור לדון דיני קנסות. ובגניזה הקהירית נמצא מכתב שכתב רבי אביתר גאון בשנת ד'תתנ"ד וממנה מבואר שאביתר רצה לחדש הסנהדרין בארץ ישראל, אך נאלץ לנוס על נפשו מאימת הכובשים, ור"ל: 'וקודם אסיפתו לעדן שתיים שנים, אסף את כל ישראל במדינת צור ואת כל הגליל, ויסמוך אותנו ברשות כל ישיבת גאון יעקב, ועלינו לגאונות'. ע"כ. והרמב"ם בפירוש המשניות (סנהדרין פ"א מ"ג) כתב שחידוש הסנהדרין יהיה לפני ביאת המשיח, ור"ל: 'זהרי כבר הבטיח ה' בשיבתם באמרו ואשיבה שופטיך כבראשונה, ושמא תאמר שהמשיח ימנה אותם ואף על פי שאינם סמוכים, הרי זה מוכחש, לפי שכבר ביארנו בהקדמת ספרינו זה שהמשיח לא יוסיף בתורה ולא יגרע ממנה לא בתורה שבכתב ולא בתורה שבעל פה. ואני סבור שהסנהדרין תשוב לפני התגלות המשיח, וזה יהיה מסימניו אמר ואשיבה שופטיך כבראשונה ויועזיך כבתחלה ואחרי כן יקרא לך עיר הצדק, וזה יהיה בלי ספק כאשר יכשיר ה' לבות בני אדם וירבו כמעשה הטוב'.

ב. בענין חידוש הסנהדרין בצרפת על ידי נפוליאון, עיין בספר התקנות שיצא לאור בשנת תקע"ב ובו רשימת התקנות הממושב שהושיב נפוליאון וכינה אותן בשם הסנהדרין, ובו ענייני נישואין ונידושים על פי דת משה וישראל, בחידת הרבנים וסמכותם, איסור החלואה בריבית לישראל ולנכרים, ועיין בהסכמת ר' דוד זיצנהיים לספר סתת אלקים, שכתב שתנאי קודם למעשה בתקנות הסנהדרין הוא שלא ימצא בה דבר נגד העמים, ולא ימצא דבר באסיפה המקדימה שנגד הסכמת הסנהדרין הגדולה.

היה להם לסנהדרין לחזור בכל עיירות ישראל ללמדם דרך ארץ (תנא דבי אליהו)

מראי מקומות

- א. סנהדרין פ"א ט"ה
- ב. ספרי דברים ס"ט קמ"ד
- ג. סנהדרין פ"ח:
- ד. במדבר י"א טו
- ה. סנהדרין טו
- ו. דברי הימים ב י"ט ה
- ז. סנהדרין פ"ח
- ח. חגיגה פ"ב מ"ב
- ט. שבת טו
- י. ראש השנה לא
- יא. סנהדרין לא. תורה א'
- יב. חשונות
- יג. רמב"ם הלכות סנהדרין פ"ד ה"ב
- יד. חשונות הרמב"ן לספר המצוות מצות עשה קנ"ג
- יז. ירושלמי עבודה זרה פ"א ה"א
- יח. מגילת תענית כ"ה ט"ה
- יט. דברים י"ח
- כ. תנא דביא אליהו רבה פ"א
- כא. פירא
- כב. פירוש המשניות להרמב"ם
- כג. סנהדרין פ"א ט"ה
- כד. סנהדרין ט"א
- כה. עבודה זרה י"ח
- כז. יד דברי סנהדרין ט"א